

ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ: СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ

В основу даної роботи покладено результати дослідження політичної активності студентської молоді в м. Миколаєві, проведене місцевою Асоціацією молодих політологів у 2000—2001 роках. Автор має наметі показати суперечності у ставленні молоді до перебігу політичних процесів. На думку автора, нині рівень політичної заангажованості студентської молоді не відповідає традиційним уявленням про її пасивну роль у суспільно-політичному житті. За умов активізації громадського життя в майбутньому рівень молодіжної активності в політиці, на думку автора, зростатиме.

Неважко помітити, що сьогодні існує велика кількість проблем, пов'язаних не тільки з браком стійкої здатності індивідів у своїй політичній поведінці спиратися на ґрунтовні закономірності політичного життя, але й з очевидною відсутністю в більшості громадян (особливо молодих) спроможності реально визначати власні політичні інтереси та бачення оптимального шляху їх втілення. Це призводить до проявів абсентеїзму серед молодих людей в більшій мірі, ніж серед інших вікових груп населення. Крім цього, недоліки системи політичної освіти інколи мають прямо протилежні наслідки та часто призводять до проявів екстремізму. Таким чином, з одного боку, молодь у політичному процесі виступає як одна з потенційно найактивніших соціальних груп, а з іншого — в реальному житті, при використанні традиційних форм політичної участі, молоді люди є чи не найпасивнішою політичною силою.

Сьогодні можна спостерігати факти, коли в періоди загострення політичних протиріч молодь перебуває в епіцентрі боротьби, активно підтримує представників радикальних політичних сил, загалом становить найактивніший їх

елемент. Але аналіз виборчих кампаній показує, що саме молодь поводить себе як один з найпасивніших суб'єктів виборчого процесу.

Низька виборча активність молоді негативно впливає на процес утвердження в політичному житті країни необхідних, особливо в умовах перехідних суспільств, інновацій. Недостатня політична активність молоді у традиційних легітимних формах є чи не одним з найголовніших бар'єрів на шляху подолання стереотипів минулого в політичній сфері. Більше того, деякі стереотипи минулого реанімуються у свідомості частини нової генерації нашої країни.

До певних роздумів, у зв'язку з цим, спонукає аналіз ідеологічних орієнтацій однієї з найбільш політично освічених груп студентської молоді. У грудні 2000 року Асоціація молодих миколаївських політологів і політиків провела перший етап соціологічного дослідження в рамках проекту «Моніторингове дослідження студентської молоді Миколаєва 2000—2001 років». Метою дослідження було відтворення стану та тенденцій в ідеологічних орієнтаціях студентства міста Миколаєва.

В ході дослідження було опитано 806 студентів віком від 18 до 28 років гуманітарних і технічних спеціальностей з усіх навчальних закладів міста III—IV рівнів акредитації. Відповідно до кількості студентів кожного з вищих навчальних закладів щодо загальної кількості студентів міста була побудована вибірка, яка дає можливість стверджувати, що результати дослідження відображають дійсні політико-ідеологічні настрої миколаївського студентства.

Дослідження показало, що значна частина опитаних усвідомлює важливість політичної діяльності для суспільного розвитку. Так, 85 % респондентів відповіли, що вони переконані в тому, що молодь повинна цікавитися політикою, оскільки саме в цій сфері визначаються стратегічні напрями розвитку суспільства. Водночас дослідження показало, що такі переконання не так часто повністю втілюються в реальній громадській та політичній діяльності студентства. Лише 11 % студентів є членами молодіжних організацій. Ймовірно це пов'язано не тільки з власним бажанням чи прагненнями даної групи молоді, а й реальними можливостями реалізації політичної ініціативи. Показовими є результати дослідження участі молоді в діяльності місцевих організацій політичних партій. Серед членів партійних осередків близько 9 % — представники студентської молоді. Багато це чи мало? Якщо взяти до уваги, що ці показники відбивають стан участі в житті осередків політичних партій представників лише студентської молоді, без врахування інших груп, то можна впевнено говорити про цілком достатній рівень представництва. Але при цьому слід врахувати той факт, що серед усіх вищих навчальних закладів Миколаєва два з них мають факультети політичних наук, які готують фахівців безпосередньо для політичної сфери. Тому доводиться говорити про недостатньо активну участь у житті політичних організацій саме тієї частини студентської молоді, для якої такого роду діяльність є практично професійною.

Вищесказане підтверджується матеріалами соціологічного дослідження студентської молоді, проведеного М. Остапенко в березні 1997 року. Його результати були надруковані в журналі «Нова політика» [1]. Вони свідчать про те, що у студентському середовищі спостерігається зацікавленість політичним життям України. За даними опитування жоден зі студентів не визнав, що зовсім не цікавиться політичним життям України. Понад третину студентів (37 %) намагаються бути в курсі справ політичних подій. Серед опитаних студентів майже кожний дев'ятий цікавиться політикою лише тоді, коли це стосується його особисто. Ситуативне ставлення до

політики притаманне третині (34 %) студентів. Цікавляться і беруть активну участь у політичному житті країни 18 % опитаних.

Крім цього, серед опитаних студентів членами молодіжних громадських організацій є 16 % респондентів, громадських рухів — 9 %. Більш частку членства (майже 70 %) вищезазначених організацій становлять студенти соціально-гуманітарного факультету. Байдужість та відсутність інтересу до особистої участі в будь-яких громадських, політичних об'єднаннях виявили 8 % респондентів.

Участь молоді в діяльності політичних організацій залежить великою мірою від її ідеологічних орієнтацій. Саме ідеологічні уподобання поряд із деякими стихійними чинниками визначають мотиви участі молодих людей в політичному житті. За даними зазначеного дослідження, на запитання, яку політичну ідеологію ви підтримуєте, 25 % респондентів відповіли, що ліберальну, 12 % — націоналістичну, 11 % — соціалістичну, 6 % — комуністичну, 4 % — консервативну, 11 % респондентів виявилися прихильниками інших ідеологій (соціал-націоналізму, анархії). Найбільша частка респондентів — 31 % не визначилася зі своїми ідеологічними уподобаннями.

За даними соціологічного дослідження М. Остапенко, найбільш розповсюдженими ідейно-політичними напрямками є екологічний (підтримують 32 % респондентів) та національно-демократичний (29 % респондентів). Серед опитаних студентів однакова кількість прихильників неоконсерватизму та анархізму (по 1 % респондентів). Загалом у результаті дослідження визначилися такі типи політичної орієнтації студентів: національно-демократичний, екологічний, соціально-демократичний, соціально-ринковий, ліберальний, християнсько-демократичний. Взагалі не орієнтуються в ідейно-політичних напрямках 5 % респондентів, а 10 % виявили політичний нігілізм [2].

Дані показники свідчать про те, що, хоча лібералізм є найбільш поширеною ідеологією, молодь за своїми ідеологічними орієнтаціями є досить різнобарвною. Характерною особливістю політичної свідомості сучасної молоді є поліцентризм ідеологічних орієнтацій. При цьому значна частина (близько 30 %) є прихильниками достатньо радикальних ідеологій.

Характерним є також показник значної частки молоді, яка є ідеологічно дезорієнтованою. Однією з важливих причин такого становища є недостатній рівень уявлень молодих людей про існування різноманітних ідеологічних доктрин. про їх зміст, історію та завдання. При цьому, на нашу думку, саме зміст та якість політичної

освіти студентської молоді відіграють вирішальну роль в обумовленості такого становища. Хоч політологія як навчальна дисципліна міцно ввійшла в систему світоглядної підготовки фахівців вищої кваліфікації, її зміст, методика викладання потребують подальшого вдосконалення. Для цього слід використати досвід викладання політичних наук у країнах, які донедавна входили до соціалістичного табору Угорщини, Чехії, Польщі та інших. Тематичні плани програм курсів «Політології» в цих країнах передбачають вивчення цілого ряду проблем, які традиційно не включаються до розгляду в вітчизняних вузівських курсах [3].

Зокрема, очевидним є завдання створити для студентства в навчальному закладі умови для апробації теоретичних знань про політику та якісне підвищення результативності самостійної роботи. На основі досвіду окремих вузів можна вказати на необхідність поширення політичних дискусійних клубів, застосування рольових ігор та досягнення умов, які сприяють набуттю вміння виокремлювати головне, самостійно осмислювати та запам'ятовувати найважливіші аспекти теорії та практики політичного процесу.

Система політичної освіти здатна істотно впливати не тільки на свідомість великих груп молоді, вона також позначається на їхній політичній поведінці. При цьому сьогодні особливо актуальними є питання електоральної поведінки. Виходячи з того, що невід'ємною часткою політичної культури суспільства є почуття, думки та мотиви здійснення політичних прав його індивідів, Асоціація молодих миколаївських політологів і політиків у своєму дослідженні приділила даному аспекту належну увагу.

За результатами дослідження, близько 17 % миколаївських студентів відчували негативні емоції під час голосування, а саме: 9 % відчували байдужість, 8 % — сором. Незважаючи на те, що сама по собі дана група є значною, все ж таки більшість виявилася більш оптимістичною: 27 % респондентів на запитання, що ви відчували під час голосування, відповіли «цікавість», 10 % — гордість, 8 % — хвилювання, а 25 % опитаних не визначились у своїх почуттях. Цікавим також є факт, що 39 % студентів на минулих виборах 1999 року голосували не так, як їхні батьки. Показово, що 40 % респондентів довіряють своїм політичним обранцям, а 60 % вважають, що молодь використали і забули про її існування.

Щодо свідомої участі молоді в агітаційних акціях ситуація така: 70 % опитаних не брали в ній участі, 11 % — агітували на користь будь-якого кандидата лише за матеріальну винагороду, 9 % — під час агітації керувалися ідеєю про

«світле майбутнє» та обіцяну матеріальну винагороду, 8 % — агітували лише за ідею, а 2 % респондентів відповіли, що агітували за своїх кандидатів з інших причин. Наведені показники свідчать про серйозні проблеми в політичній культурі як молоді, так і всього суспільства. Така ситуація негативно впливає на розвиток і утвердження української державності, отримання необхідного темпу розвитку.

Крім того, численні побутові, життєві та політико-правові проблеми, які відчують студенти, не можуть не впливати на настрої, почуття та мотиви їхніх вчинків. Проведене дослідження відбиває настрої молоді щодо зовнішньополітичних пріоритетів нашої країни. Так, Україна в рамках ЄС приваблює 43 % опитаних студентів, у союзі з Росією — 24 %, 22 % респондентів не змогли визначитися з цим питанням, а 11 % запропонували власне бачення геополітичної ситуації, що склалася в Україні.

Дослідження показало, що лише 46 % респондентів вважають себе патріотами України, 23 % опитаних такими себе не вважають, а 31 % миколаївських студентів це принципове питання остаточно для себе не вирішили.

Показовими є результати дослідження питання про джерела політичної інформації молоді. Найбільшим успіхом користуються телебачення (78 %), радіо (37 %), преса (29 %). 42 % опитаних задоволені обсягом інформації, яку отримують, 35 % — не задоволені. 49 % респондентів не довіряють інформації, отриманій із ЗМІ, довіряють без заперечень лише 29 %. Дані підтверджують, що студентство усвідомлює існування в умовах ринкової економіки комерційних та підконтрольних ЗМІ, зміст та завдання поданої інформації в яких цілком залежить від волі та інтересів комерційних і владних структур.

Останній аспект, на якому слід зупинитися, — це майбутні вибори, які відбудуться в березні 2002 року, до Миколаївської міської ради, в складі якої зараз немає жодного депутата, віком молодшого 30 років. Як показало дослідження, близько 6 % респондентів виявили бажання взяти участь у виборчих перегонах як кандидати до міської ради, 15 % опитаних на час проведення дослідження вагалися з однозначною відповіддю на це питання, а 79 % відповіли, що не бажають представляти інтереси миколаївської молоді в міській раді. Таким чином, узявши до уваги вищенаведені показники, низьку активність молоді на виборах та особливості національного виборчого процесу, можна прогнозувати, що наступний склад Миколаївської міської ради у віковому сенсі суттєво не відрізнятиметься від нинішнього.

Можна припустити, що за основними показниками проведене дослідження виявило багато в чому типові проблеми політичної участі та політичної культури української молоді. За наявності всієї суми серйозних проблем у цій галузі, певного оптимізму додає той наведений вище факт, що молодь подумки надає політиці чільне місце у своїх прагненнях.

У 1991 році молодь завзято підтримала ідею проголошення незалежності України, про що свідчили проведені нею численні акції. Сьогодні,

коли Україна відсвяткувала 11 років незалежності, молодь має власні погляди та власні політичні ідеали. Проте процес їх формування є недостатньо динамічним та керованим. Адже, як показало дослідження, майже третина студентської молоді Миколаєва ще не визначилася з ідеологічними пріоритетами, поглядами на зовнішню політику і навіть зі ставленням до своєї країни й народу. Чи не найдієвішим інструментом у вирішенні розглянутих проблем можуть бути кроки щодо вдосконалення системи політичної освіти.

1. Остапенко М. Політична свідомість студентської молоді в сучасній Україні // Нова політика. — 1998. — № 4. — С. 28.
2. Там само.
3. Боднар В. М., Вегеш М. М. Про деякі питання викладання

курсу політології в Угорській і Чеській Республіках // Політологія в Україні: стан та перспективи розвитку. 36. наук. доп. і ст. — К.: Вид-во Європ. ун-ту. — 2000. — С. 24—30.

M. S. Ivanov

THE POLITICAL ORIENTATIONS OF UKRAINIAN YOUTH: CURRENT STATE AND TENDENCIES

In 2000 and 2001 Association of Young Political Scientists (Mykolaiv) held the research on students' engagement in political life. The results of this research served as a basis for the work. The author tries to show the diversification in youth's attitudes to politics and concludes that today's level of students' political engagement is high enough, and furthermore it is to be increased.